

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten

Brink, Y.N. van den

Citation

Brink, Y. N. van den. (2018, January 25). *Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten*. The Meijers Research Institute and Graduate School of the Leiden Law School of Leiden University. Wolters Kluwer, Deventer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/58743>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/58743>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/58743> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Brink, Yannick Nelson van den

Title: Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten

Date: 2018-01-25

5 Voorlopige hechtenis van jeugdigen in de praktijk; kennis uit eerder onderzoek

5.1 INLEIDING

Nu in de voorgaande hoofdstukken het juridisch kader van de voorlopige hechtenis van minderjarigen uit de doeken is gedaan, staat vanaf dit hoofdstuk de toepassingspraktijk centraal. Met andere woorden: de focus verschuift van *'law in the books'* naar *'law in action'*. Alvorens in de navolgende hoofdstukken in te gaan op de empirische studie die in het kader van het onderhavige onderzoek is uitgevoerd, wordt in dit hoofdstuk de reeds bestaande kennis over de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen in Nederland uiteengezet. Hiertoe wordt allereerst aan de hand van enkele cijfers inzicht gegeven in de omvang van de Nederlandse voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen (par. 5.2), waarna kort aandacht wordt besteed aan de populatiekenmerken van de jeugdige verdachten die onderdeel zijn van deze praktijk (par. 5.3). Vervolgens wordt stil gestaan bij de uit eerder onderzoek voortvloeiende kennis over de rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis van minderjarigen (par. 5.4.1). Mede gelet op het feit dat onderzoek dat zich specifiek richt op rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis van minderjarigen in Nederland schaars is,¹ wordt ook aandacht besteed aan kennis over voorlopige hechtenisbeslissingen in commune strafzaken in Nederland (par. 5.4.2), alsook aan kennis over voorlopige hechtenisbeslissingen in andere jurisdicties (par. 5.4.3). Voorts wordt een aantal onderzoeken uitgelicht die inzicht geven in de uitvoeringspraktijk van alternatieve modaliteiten van voorlopige hechtenis van minderjarigen in Nederland (par. 5.5). Tot slot zal het onderhavige onderzoek worden gepositioneerd binnen het reeds bestaande onderzoek (par. 5.6).

5.2 NEDERLANDSE VOORLOPIGE HECHTENISPRAKTIJK VAN MINDERJARIGEN IN CIJFERS

Om een beeld te krijgen van de omvang van de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen in Nederland, worden in deze paragraaf enkele cijfers gepresenteerd. Het beschikbare cijfermateriaal over de toepassing van voorlopige hechtenis in de Nederlandse jeugdstrafrechtspraktijk is beperkt en bestaat grotendeels uit cijfers van Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) over

1 Zie paragraaf 1.4.

de populatie in justitiële jeugdinrichtingen. DJI brengt jaarlijks een rapport uit ('DJI in getal') waarin cijfers worden gepubliceerd over jeugdige verdachten die op titel van voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting zijn geplaatst. Daarnaast publiceert Defence for Children (DCI) en Unicef jaarlijks het Jaarbericht Kinderrechten, waarin cijfers over minderjarigen in voorlopige hechtenis worden gepresenteerd. Deze cijfers zijn eveneens afkomstig uit het registratiesysteem van DJI, maar omvatten – anders dan de cijfers die zijn opgenomen in het rapport 'DJI in getal'² – enkel jeugdigen die ten tijde van hun verblijf in de justitiële jeugdinrichting minderjarig waren.³ De cijfers over de jaren 2012 tot en met 2016 die in deze rapporten zijn gepubliceerd, zijn weergegeven in tabel 5.1.

Tabel 5.1: Cijfers over voorlopige hechtenis in justitiële jeugdinrichtingen (2012-2016)

	2012	2013	2014	2015	2016
Instroom in voorlopige hechtenis in JJI*	1.581	1.213	1.152	1.209	1.243
Percentage voorlopig gehechten in JJI (peildatum: 30 september)*	41% (=221)	41% (=194)	39% (=181)	42% (=171)	45% (=190)
Percentage voorlopig gehechten in minderjarige populatie in JJI (peildatum: 1 januari van het daarop volgende jaar)**	75% (=171)	74% (=137)	79% (=85)	76% (=106)	76% (=108)
Gemiddelde duur voorlopige hechtenis in JJI in dagen*	48	45	47	48	49
Gemiddelde duur voorlopige hechtenis van minderjarigen in JJI in dagen**	40	38	37	29	36
Aantal gestarte nachtdetenties*	140	71	79	71	42

Bronnen: *DJI 2017; **DCI & Unicef 2017

De cijfers laten zien dat de instroom van jeugdigen in voorlopige hechtenis in justitiële jeugdinrichtingen een aantal opeenvolgende jaren is gedaald, maar sinds 2015 weer licht is toegenomen.⁴ Het percentage voorlopig gehechte jeugdigen op de totale populatie in justitiële jeugdinrichtingen ligt al jaren vrij stabiel rond de 40%. Als uitsluitend wordt gekeken naar de minderjarige populatie van justitiële jeugdinrichtingen dan ligt dit percentage hoger (tus-

2 De in 'DJI in getal' gepubliceerde cijfers omvatten alle jeugdigen die in het betreffende jaar verbleven in een justitiële jeugdinrichting, waaronder bijvoorbeeld ook jongvolwassenen die via 'het adolescentenstrafrecht' (lees: art. 63, vijfde lid Sv en/of art. 77c Sr) in een justitiële jeugdinrichting zijn geplaatst.

3 Dit betekent dat deze cijfers niet omvatten: (1) jongvolwassenen die via 'het adolescentenstrafrecht' in een justitiële jeugdinrichting zijn geplaatst en (2) jeugdigen die minderjarig waren ten tijde van het delict, maar voorafgaand aan of tijdens hun verblijf in de justitiële jeugdinrichting (lees: voorafgaand aan de peildatum) meerderjarig zijn geworden.

4 Hierbij is relevant dat sinds 1 april 2014 ook jongvolwassenen (lees: 18 tot 23 jaar ten tijde van het delict) in bepaalde gevallen hun voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting kunnen uitzitten. Vgl. art. 63, vijfde lid Sv jo. art. 77c Sr.

sen de 70% en 80%).⁵ De gemiddelde duur van de voorlopige hechtenis van jeugdigen in justitiële jeugdinrichtingen ligt al enkele jaren iets onder de 50 dagen. Inzoomend op de jeugdigen die minderjarig waren tijdens de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis, kan worden geconstateerd dat de gemiddelde duur lager ligt. Voorts tonen de cijfers dat het aantal gestarte nachtdetenties sinds 2012 aanzienlijk is afgenomen.

In het rapport van Van Alphen, Drost & Jongebreur wordt op basis van cijfers uit het registratiesysteem van DJI gesignaleerd dat een groot deel van de jeugdigen die op titel van voorlopige hechtenis instromen in een justitiële jeugdinrichting binnen enkele weken – vaak nog voor de behandeling van de zaak op zitting – weer uitstroomt.⁶ Zo is in 2014 ongeveer een derde van de voorlopig gehechte jeugdigen binnen twee weken uitgestroomd. Na vier weken is circa de helft van de jeugdigen uitgestroomd en na twee maanden driekwart van de jeugdigen (zie tabel 5.2). Bij het overgrote deel van de jeugdigen dat uitstroomt uit voorlopige hechtenis is een schorsing van de voorlopige hechtenis de reden. Uiteindelijk heeft 15% van de jeugdigen die zijn ingestroomd op titel van voorlopige hechtenis langer dan drie maanden in een justitiële jeugdinrichting gezeten; 11% heeft, aansluitend op de voorlopige hechtenis, na veroordeling in de justitiële jeugdinrichting moeten blijven om (het nog resterende deel van) een onvoorwaardelijke vrijheidsbeneming de straf of maatregel uit te zitten.⁷ In 2014 hebben in totaal zeven minderjarigen langer dan zes maanden in voorlopige hechtenis gezeten.⁸

Tabel 5.2: Uitstroom voorlopig gehechte jeugdigen (2014)

<i>Uitstrooimoment:</i>	<i>Percentage van jeugdigen, ingestroomd in voorlopige hechtenis in een JJI in 2014 (N=1.152), dat is uitgestroomd</i>
Binnen één week	11%
Binnen twee weken	34%
Binnen drie weken	42%
Binnen vier weken	51%
Binnen twee maanden	75%
Binnen drie maanden	85%

Bron: DJI, gepubliceerd in: Van Alphen, Drost & Jongebreur 2015, p. 18.

5 Dat de percentages voorlopig gehechten beduidend hoger liggen als uitsluitend wordt gekeken naar de minderjarige populatie, kan (deels) worden verklaard doordat het overgrote deel van de jeugdigen dat op titel van een PIJ-maatregel in een justitiële jeugdinrichting verblijft meerderjarig is (geworden), waardoor een aanzienlijk deel van de 'veroordeelden' in de justitiële jeugdinrichtingen niet wordt meegerekend en het aandeel 'verdachten' relatief hoger uitvalt.

6 Van Alphen, Drost & Jongebreur 2015, p. 18.

7 *Ibid.*

8 *Aanhangsel Handelingen II* 2014-2015, 2626, p. 5.

Met het registratiesysteem van DJI als belangrijkste bron van cijfers over de toepassingspraktijk van voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht, blijft een deel van deze praktijk onderbelicht. DJI registreert immers alleen de jeugdigen die daadwerkelijk in een justitiële jeugdinrichting worden geplaatst. Jeugdige verdachten bij wie de rechter-commissaris de inbewaringstelling heeft bevolen en direct heeft geschorst onder voorwaarden, komen dus niet voor in die cijfers. Hetzelfde geldt voor gevallen waarin de voorlopige hechtenis op grond van artikel 493, derde lid Sv op een andere locatie dan de justitiële jeugdinrichting ten uitvoer wordt gelegd. Aldus zijn er – behoudens cijfers die zijn voortgekomen uit onderzoek bij een aantal rechtbanken (zie par. 5.4.1) – niet of nauwelijks cijfers bekend over het gebruik van de schorsing onder voorwaarden en alternatieve modaliteiten van voorlopige hechtenis in de jeugdstrafrechtspraktijk.⁹

5.3 POPULATIEKENMERKEN VAN JEUGDIGEN IN VOORLOPIGE HECHTENIS¹⁰

In de afgelopen jaren zijn verschillende onderzoeken verricht die inzichten hebben geboden in de populatiekenmerken van jeugdige verdachten in voorlopige hechtenis. Het onderhavige onderzoek heeft niet primair tot doel om dergelijke populatiekenmerken in kaart te brengen, maar bestaande kennis hierover biedt wel relevante contextinformatie om de bevindingen van onderzoek naar rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis in jeugdstrafzaken beter te kunnen duiden. Het betreffen immers de kenmerken van de jeugdigen waarover door de rechter wordt beslist. Om deze reden worden in deze paragraaf drie relevante onderzoeken naar populatiekenmerken van voorlopig gehechte minderjarigen uitgelicht.¹¹

In 2007 hebben Jakobs & Cornelissens een studie verricht naar een groep voorlopig gehechte jeugdigen uit het arrondissementsparket Rotterdam.¹² Deze groep bestaat voor het overgrote deel uit jongens en kent een gemiddelde leeftijd van 15 jaar en 4 maanden. Veel jeugdigen hebben – hoewel

9 Dit is ook meermaals gesignaleerd door de Kinderombudsman, die herhaaldelijk de aanbeveling heeft gedaan om het gebruik van alternatieven voor voorlopige hechtenis van minderjarigen inzichtelijk te maken, eventueel door een landelijk registratiesysteem te ontwikkelen. Zie bijvoorbeeld: Kinderombudsman 2016, p. 102-103.

10 De overzichten van eerdere onderzoeken naar voorlopige hechtenis (van jeugdigen) in Nederland, zoals weergegeven in de paragrafen 5.3, 5.4.1, 5.4.2 en 5.5, zijn (deels) eveneens verwerkt in het rapport van Van den Brink e.a. 2017.

11 Zie voorts het onderzoek van Veen (2011), waarin risicoprofielen van Nederlandse en Marokkaanse minderjarige jongens die in voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting verblijven in kaart zijn gebracht en zijn vergeleken. En voorts: Boendermaker e.a. 2005 voor een verkennend onderzoek naar jeugdigen die in het kader van voorlopige hechtenis in een opvanginrichting zijn geplaatst en bij wie de zaak civielrechtelijk is afgedaan.

12 Jakobs & Cornelissens 2007. In dit onderzoek zijn op basis van een analyse van geregistreerde gegevens over de jeugdigen (N=217) en een dossierstudie (N=49) populatiekenmerken in kaart gebracht.

doorgaans in Nederland geboren – een niet-Nederlandse achtergrond, waarbij vooral jeugdigen met een Marokkaanse, Antilliaanse of Kaapverdise achtergrond sterk vertegenwoordigd zijn. De meest voorkomende verdenking onder de jeugdigen uit de betreffende populatie betreft een vermogensdelict waarbij geweld is gebruikt, zoals een straatroof. Voorts blijkt dat bijna de helft van de populatie kan worden aangemerkt als ‘jeugdige veelpleger’; een kwart is daarentegen ‘first offender’. De onderzoekers stellen vast dat een groot deel van de jeugdigen kampt met een problematische gezins- en onderwijssituatie en met persoonlijke problematiek. Ook blijkt dat vrijwel de gehele populatie reeds in beeld is (geweest) bij de jeugdhulpverlening.

In 2014 heeft Rovers onderzoek gedaan naar de achtergrond- en gedragskenmerken van ‘kortverblijvers’¹³ (grotendeels jeugdigen in voorlopige hechtenis) die in 2013 in een justitiële jeugdinrichting verbleven.¹⁴ Hieruit komt naar voren dat de groep kortverblijvers voor een substantieel deel bestaat uit jeugdigen die op een laag cognitief niveau functioneren (44% is zwakbegaafd of licht verstandelijk beperkt) en/of psychosociale problemen hebben, waarbij nogal eens sprake is van multiproblematiek. Bij veel kortverblijvers is er sprake van problematiek in de thuissituatie, zoals verwaarlozing, mishandeling, onvermogen ouders en/of gewelddadig gedrag van de jeugdige richting de ouders. Ruim een kwart (28%) van de jeugdigen woonde voorafgaand aan het verblijf in de justitiële jeugdinrichting niet meer bij zijn ouders. Voorts heeft een groot deel van de kortverblijvers problemen op school, zoals spijbelen of schorsing van het onderwijs. Ongeveer een derde van de jeugdigen had voorafgaand aan de plaatsing in de justitiële jeugdinrichting geen dagbesteding. Verder blijkt dat de overgrote meerderheid van de kortverblijvers eerder met politie en justitie in aanraking is geweest en dat veel van de jeugdigen een verleden hebben in de jeugdhulpverlening.

In 2017 hebben Van den Brink e.a. een onderzoek uitgebracht waarin populatiekenmerken in kaart zijn gebracht van minderjarige verdachten die op basis van een vordering tot inbewaringstelling zijn voorgeleid aan de rechter-commissaris.¹⁵ De minderjarige verdachten betreffen voor het overgrote deel jongens en hebben een gemiddelde leeftijd van 15,8 jaar ten tijde van het delict. Veruit de meeste minderjarigen hebben een Nederlandse nationaliteit (86%), maar ruim tweederde van de populatie heeft (ook) een niet-Nederlandse achtergrond. Het meest voorkomende type delict waarvan de minderjarigen worden verdacht is een vermogensdelict waarbij gebruik is gemaakt van geweld (43%). In ruim een derde van de zaken betreft de

13 Onder ‘kortverblijvers’ wordt verstaan: jeugdigen die die niet langer dan 90 dagen aangesloten geplaatst zijn in een justitiële jeugdinrichting. Zie Rovers 2014, p. 9.

14 Rovers 2014. Om de populatiekenmerken van de kortverblijvers (N=1171) inzichtelijk te maken, is gebruik gemaakt van ‘systeem informatie’ uit de registratiesystemen van diverse ketenpartners uit de jeugdstrafrechtspraktijk.

15 Van den Brink e.a. 2017. In dit onderzoek zijn bij drie rechtbanken dossiers bestudeerd van minderjarige verdachten (N=250) die zijn voorgeleid aan de rechter-commissaris op basis van een vordering tot inbewaringstelling.

verdenking een zogenoemd '12-jaarsfeit'.¹⁶ In 39% van de zaken wordt de minderjarige verdacht van twee of meer strafbare feiten. Voorts blijkt ongeveer driekwart van de minderjarigen justitiële documentatie te hebben. Ook komt naar voren dat er – volgens de informatie uit de rapportages van de Raad voor de Kinderbescherming – bij veel van de minderjarigen sprake is van risicofactoren in de thuissituatie en/of problemen met de schoolgang. Verder wordt gesignaleerd dat bijna een derde (31%) van de populatie bestaat uit minderjarigen met (mogelijk) een verstandelijke beperking en ruim een derde (38%) uit minderjarigen met psychische problematiek, waarbij de kanttekening wordt gemaakt dat deze percentages in werkelijkheid mogelijk hoger liggen, aangezien dit bij een aanzienlijk deel van de populatie (nog) niet is getest. Tot slot blijkt dat bijna tweederde van de populatie een verleden heeft in de jeugdhulpverlening en ruim de helft van de minderjarigen op het moment van de voorgeleiding bij de rechter-commissaris in een hulpverleningstraject zit.

Aldus komt uit de beschreven onderzoeken een beeld naar voren van een populatie jeugdige verdachten, waarbij de verdenking relatief vaak betrekking heeft op een vermogensdelict met geweld en waarvan een aanzienlijk deel reeds justitiële documentatie heeft opgebouwd, problemen kent op verschillende leefgebieden, psychosociaal kwetsbaar is en/of reeds bekend is bij de jeugdhulpverlening.

5.4 RECHTERLIJKE BESLUITVORMING OVER VOORLOPIGE HECHTENIS (VAN JEUGDIGEN)

Centraal in het onderhavige onderzoek staat de rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten in Nederland. Ondanks dat er tot op heden weinig onderzoek is verricht naar deze specifieke besluitvormingspraktijk, is de voorlopige hechtenisbeslissing in de afgelopen decennia in zowel Nederland als in andere landen onderwerp geweest van empirisch wetenschappelijk onderzoek. Hierdoor is nationaal en internationaal kennis opgebouwd over deze rechterlijke beslissing, zowel voor wat betreft de voorlopige hechtenis van volwassen verdachten als van minderjarige verdachten. In deze paragraaf wordt eerst het bestaande onderzoek naar voorlopige hechtenisbeslissingen in Nederlandse jeugdstrafzaken uit de doeken gedaan (par. 5.4.1). Vervolgens wordt aandacht besteed aan onderzoeken die zijn verricht om de rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis in Nederlandse commune strafzaken inzichtelijk te maken (par. 5.4.2). De kennis die uit deze onderzoeken voortvloeit, kan relevant zijn voor het onderhavige onderzoek, daar het Nederlandse wettelijke kader van voorlopige hechtenis voor volwassenen en jeugdigen voor een groot deel identiek is en rechters dus grotendeels dezelfde criteria moe-

16 Een '12-jaarsfeit' betreft een strafbaar feit waar volgens de wettelijke omschrijving een maximale gevangenisstraf van 12 jaar of meer staat gesteld.

ten toepassen. Voorts wordt een overzicht gegeven van kennis die wetenschappers in andere jurisdicties (lees: buiten Nederland) hebben opgedaan over de rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis (par. 5.4.3). Hiermee wordt beoogd om het onderhavige onderzoek in een bredere wetenschappelijke context te plaatsen. Bij het lezen van deze paragraaf moet evenwel voor ogen worden gehouden dat kennis die voortvloeit uit empirische onderzoeken die zijn uitgevoerd in andere jurisdicties,¹⁷ alsook bevindingen uit onderzoek dat zich niet specifiek richt op voorlopige hechtenis van *minderjarige* verdachten niet zonder meer van overeenkomstige toepassing kunnen worden verklaard op voorlopige hechtenisbeslissingen in het Nederlandse jeugdstrafrecht.

5.4.1 Voorlopige hechtenisbeslissingen in Nederlandse jeugdstrafzaken

Empirisch onderzoek dat zich specifiek richt op rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis in de Nederlandse jeugdstrafrechtspraktijk is schaars. In de afgelopen jaren zijn twee bescheiden studies verricht waarmee een beeld is geschetst van deze besluitvormingspraktijk. Daarnaast is recentelijk een kwantitatieve studie verricht naar voorlopige hechtenisbeslissingen in jeugdstrafzaken. In deze paragraaf worden de belangrijkste bevindingen van deze drie onderzoeken kort uiteengezet.

In 2012 is een onderzoek van Van den Brink verschenen, waarin aan de hand van kwalitatieve interviews met professionals uit de voorlopige hechtenispraktijk (N=17) inzicht wordt geboden in de wijze waarop in jeugdstrafzaken wordt omgegaan met voorlopige hechtenis.¹⁸ Hieruit komt naar voren dat, hoewel de wettelijke criteria voor voorlopige hechtenis grotendeels niet jeugdspecifiek zijn, de voorlopige hechtenis van minderjarigen in de praktijk niettemin op een jeugdspecifieke wijze lijkt te worden toegepast. De geïnterviewde rechters en officieren van justitie geven aan dat 'het belang van het kind' een belangrijke factor is in hun besluitvorming over de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten. Rechters blijken de notie 'belang van het kind' wel heel verschillend te kunnen interpreteren, hetgeen van invloed kan zijn op de wijze waarop zij in jeugdzaken omgaan met de voorlopige hechtenis. Zo beschouwen sommige rechters de notie 'belang van het kind' in beginsel als een bezwaar tegen het gebruik van voorlopige hechtenis ten aanzien van minderjarige first offenders. Andere rechters zien in deze notie daarentegen soms juist een rechtvaardiging om voorlopige hechtenis toe te passen, omdat zij de mogelijkheid om de voorlopige hechtenis te schorsen onder bijzondere voorwaarden beschouwen als een effectief middel om direct corrigerend en gedragsbeïnvloedend in te grijpen om

17 Verschillen tussen jurisdicties in onder meer het rechtssysteem, de geldende wet- en regelgeving, de culturele en sociale context en de beschikbare voorzieningen maken dat bevindingen uit onderzoek naar voorlopige hechtenisbeslissingen in andere jurisdicties niet zomaar kunnen worden gegeneraliseerd naar de Nederlandse praktijk. Vgl. Dhami & Ayton 2001, p. 142; Allan e.a. 2005, p. 322.

18 Van den Brink 2012.

zodoende de minderjarige first offender zo snel mogelijk weer op het goede pad te brengen. Deze laatstgenoemde toepassing van voorlopige hechtenis roept volgens Van den Brink wel diverse juridische vragen op.

In het eerder aangehaalde onderzoek van Rovers dat in 2014 is uitgebracht, is ook aandacht besteed aan de motieven van officieren van justitie en rechters voor het vorderen en bevelen van voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten.¹⁹ Op basis van vragenlijsten die zijn ingevuld door officieren van justitie (N=7) en een discussie in een expertgroep met 20 á 25 kinderrechters, wordt signaleerd dat de voornaamste reden voor het vorderen en bevelen van voorlopige hechtenis is gelegen in de wens om vroegtijdig hulpverlening op te starten (in het kader van de schorsing onder voorwaarden). De officieren van justitie en rechters benadrukken hierbij wel dat een noodzakelijke voorwaarde voor toepassing van voorlopige hechtenis is dat sprake is van een verdenking van een ernstig strafbaar feit en/of recidive. Andere redenen voor het gebruik van voorlopige hechtenis die zijn genoemd door de officieren en rechters betreffen het belang van het onderzoek, het belang van de samenleving en – in mindere mate – de wens om een afschrikkingssignaal af te geven naar de minderjarige. Ook Rovers constateert dat er onder officieren van justitie en rechters variaties zijn in de motieven voor toepassing van voorlopige hechtenis. Sommige officieren en rechters zijn repressiever dan anderen en gebruiken dit dwangmiddel soms ook om de minderjarige ‘een lesje te leren’ of af te schrikken. De meeste in het onderzoek betrokken officieren en rechters stellen zich echter op het standpunt dat zo terughoudend mogelijk moet worden omgegaan met voorlopige hechtenis van minderjarigen en dat, als toepassing daarvan onvermijdelijk is, de mogelijkheden om hulpverlening te organiseren moeten worden benut. Hierbij lijkt het adagium ‘schorsen, tenzij’ leidend te zijn.

In het reeds besproken onderzoek van Van den Brink e.a. dat in 2017 is verschenen, zijn door middel van een dossierstudie (N=250) bij drie rechtbanken kwantitatieve data verzameld over de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen.²⁰ Uit de beschrijvende analyses van deze data is naar voren gekomen dat 87% van de vorderingen tot inbewaringstelling is toegewezen door de rechter-commissaris, waarbij in veruit de meeste gevallen de recidivegrond (één van) de grondslag(en) is. Van de toegewezen vorderingen tot inbewaringstelling is echter meer dan de helft onmiddellijk geschorst onder voorwaarden.²¹ In dit verband zijn ook multivariabele regressieanalyses verricht om factoren te identificeren die significant van invloed zijn op de schorsingsbeslissing. Hieruit volgt dat vooral het advies van de Raad voor de Kinderbescherming een zeer sterke voorspeller is van de beslissing van de rechter-commissaris over de schorsing van de inbewaringstelling. Ver-

19 Rovers 2014.

20 Van den Brink e.a. 2017.

21 Dit betekent dat uiteindelijk 40% van de minderjarigen (lees: 99 van de 250) die zijn voorgeleid aan de rechter-commissaris op titel van inbewaringstelling in een justitiële jeugdinrichting is geplaatst.

der volgt uit het onderzoek dat de raadkamer 98% van de vorderingen tot gevangenhouding heeft toegewezen en een kwart daarvan heeft geschorst. Ook komt naar voren dat in de bestudeerde zaken nauwelijks gebruik is gemaakt van nachtdetentie of huisarrest als alternatieve modaliteiten van voorlopige hechtenis. Voorts wordt geconstateerd dat ongeveer één op de tien minderjarigen uit de onderzoekspopulatie die op bevel van voorlopige hechtenis tijd in een justitiële jeugdinrichting heeft moeten doorbrengen uiteindelijk niet is veroordeeld (lees: vrijgesproken of geseponeerd). Voor de minderjarigen uit de onderzoekspopulatie die wel zijn veroordeeld, laten de resultaten zien dat de toepassing van voorlopige hechtenis in de voorfase van het strafproces sterk samenhangt met het opgelegd krijgen van een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf en de duur daarvan. Aldus wordt geconcludeerd dat van de voorlopige hechtenis een “prejudiciërende werking”²² lijkt uit te gaan ten aanzien van de straftoemeting in jeugdstrafzaken.

5.4.2 Voorlopige hechtenisbeslissingen in Nederlandse commune strafzaken

In de afgelopen decennia zijn er verschillende empirische studies verricht die zich specifiek richtten op (aspecten van) de rechterlijke besluitvorming over de voorlopige hechtenis van volwassen verdachten in Nederland. In deze subparagraaf worden de zes meest in het oog springende studies op chronologische volgorde uitgelicht.

In 1979 en 1981 hebben Berghuis & Tigges onderzoek gedaan naar de toepassing en de schorsing van de voorlopige hechtenis en zaken met een lange voorlopige hechtenisduur.²³ Uit deze onderzoeken is naar voren gekomen dat de ernst van het delict en het strafblad van de verdachte zeer bepalende factoren zijn in de beslissing over de toepassing van voorlopige hechtenis. In gevallen waarin het delict niet bijzonder ernstig is, kunnen recidivegevaar, vluchtgevaar of gevaar voor belemmering van de waarheidsvinding redenen zijn om voorlopige hechtenis toe te passen. In ernstige zaken wordt de beslissing om voorlopige hechtenis toe te passen voornamelijk gebaseerd op de ernst van het delict en spelen de wettelijke gronden voor voorlopige hechtenis in feite nauwelijks een rol. Voorts constateren de onderzoekers dat de schorsing van de voorlopige hechtenis in de praktijk vooral een symboolfunctie heeft: het bevel tot voorlopige hechtenis maakt duidelijk dat het delict als ernstig wordt beschouwd, maar met de schorsing

22 Deze term is eerder gehanteerd door Berghuis & Tigges (1981). Zie onderstaande paragraaf 5.4.2.

23 Berghuis & Tigges 1979; Berghuis & Tigges 1981. In deze onderzoeken zijn kwantitatieve en kwalitatieve analyses uitgevoerd op basis van geregistreerde data over de voorlopige hechtenispraktijk en data die voort zijn gekomen uit een dossierstudie. Hiervoor zijn dossiers bestudeerd van zaken waarin wel of juist niet voorlopige hechtenis is toegepast (respectievelijk N=364 en N=374), zaken waarin de voorlopige hechtenis is opgeschorst, dan wel geschorst (respectievelijk N=145 en N=95) en voorlopige hechteniszaken met een lange duur (N=70).

wordt uitgedrukt dat ditmaal nog coulant wordt opgetreden, doch met de waarschuwing dat nieuw grensoverschrijdend gedrag zal leiden tot opheffing van de schorsing. De voorwaarden die aan de schorsing worden verbonden vormen zelden een daadwerkelijk alternatief voor de voorlopige hechtenis. Verder concluderen Berghuis & Tigges dat aan de wettelijke motiveringseisen die gelden voor de beslissing tot voorlopige hechtenis nauwelijks wordt voldaan. Ten slotte wordt gesignaleerd dat de beslissing over de toepassing van voorlopige hechtenis invloed heeft op de uiteindelijke straftoemeting. Dit wordt het “prejudiciërend effect” van de voorlopige hechtenis genoemd en komt er concreet op neer dat de bij veroordeling opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf vrijwel nooit lager is dan de duur van het reeds uitgezeten voorarrest, terwijl de straf in vergelijkbare zaken waarin geen of slechts kort voorarrest is toegepast gemiddeld lichter uitvalt.²⁴

In 2000 hebben Uit Beijerse en Kunst onderzoek gedaan naar het gebruik van schorsingsvoorwaarden door rechters-commissarissen in commune strafzaken.²⁵ Uit interviews volgt dat rechters-commissarissen bijzondere schorsingsvoorwaarden unaniem beschouwen als een belangrijk middel dat zowel voor de samenleving als voor de verdachte van nut is. Rechters-commissarissen geven aan dat schorsingsvoorwaarden kunnen worden ingezet om de verdachte een laatste kans te geven en te proberen om hem met een stevige stok achter de deur het goede pad op te brengen. De onderzoekers constateren evenwel dat er grote verschillen bestaan tussen de arrondissementen in de wijze waarop wordt omgegaan met schorsingsvoorwaarden, hetgeen vooral lijkt samen te hangen met de verschillen in de werkwijze van de reclassering. Kort gezegd, is het in arrondissementen met een actieve reclassering die de rechter-commissaris voorafgaand of tijdens de voorgeleiding informeert over de persoonlijke omstandigheden van de verdachte doorgaans eenvoudiger om tot een schorsing over te gaan dan in arrondissementen waar de reclassering zich passiever opstelt. Voorts signaleren Uit Beijerse en Kunst dat rechters-commissarissen verschillende opvattingen kunnen hebben over de toelaatbaarheid van sommige schorsingsvoorwaarden. Niettemin stellen de onderzoekers dat de rechterlijke vrijheid om hierover te beslissen in stand moet blijven en niet te strak door de wetgever moet worden gereguleerd, omdat deze rechterlijke vrijheid nodig is om de persoonlijke situatie van de verdachte te kunnen beoordelen en zodoende maatwerk te kunnen leveren.

In 2010 en 2012 zijn twee publicaties van Stevens verschenen, waarin zij de bevindingen presenteert van haar onderzoek naar de toepassing van voorlopige hechtenis in de commune strafrechtspraktijk.²⁶ Hieruit blijkt dat

24 Berghuis & Tigges 1981, p. 25.

25 Uit Beijerse & Kunst 2000. Er zijn telefonische interviews afgenomen met rechters-commissarissen (N=20) uit negentien verschillende arrondissementen.

26 Stevens 2010; Stevens 2012. In dit onderzoek zijn interviews afgenomen met rechters (N=28) en data over de voorlopige hechtenis, afkomstig uit de registratiesystemen van de Raad voor de Rechtspraak, geanalyseerd.

de motieven van rechters voor toepassing van voorlopige hechtenis vooral zijn gelegen in de beveiliging van de samenleving en de snelle bestraffing van verdachten. Ook wordt signaleerd dat afwijzingen van vorderingen tot voorlopige hechtenis slechts sporadisch voorkomen en dat er een sterke samenhang bestaat tussen de toepassing en duur van de voorlopige hechtenis en de uiteindelijke straftoemeting. Stevens constateert dat rechters lijken vast te houden aan het adagium “eenmaal eruit is niet meer erin”.²⁷ Zo stelt een aantal rechters dat bij de beslissing over de voorlopige hechtenis een rol kan spelen dat zij niet het risico willen lopen dat zij door een vroegtijdige invrijheidstelling van de verdachte de zittingsrechters de mogelijkheid ontnemen om, indien gewenst, een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf op te leggen. Andersom is de beslissing om voorlopige hechtenis toe te passen geregeld bepalend voor de feitelijke straf: in ruim de helft van de zaken waarin voorlopige hechtenis wordt toegepast, blijkt de voorlopige hechtenis het eindpunt van de vrijheidsbeneming, doordat uiteindelijk geen veroordeling tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of -maatregel volgt (27%), of doordat een vrijheidsstraf van exact dezelfde duur als het voorarrest wordt opgelegd (24%). Dit betekent dat de zittingsrechter in die gevallen in wezen voor een ‘voldongen feit’ is geplaatst. Het geheel overziend, komt Stevens tot de conclusie dat het wettelijke kader van voorlopige hechtenis en de feitelijke toepassingspraktijk ver van elkaar zijn verwijderd en dat dit noopt tot herbezinning op zowel de wet als de praktijk.

In 2013 is een artikel verschenen van drie Rotterdamse rechters, Janssen, Van den Emster & Trotman, waarin zij reflecteren op de wijze waarop rechters – waaronder zichzelf – in commune strafzaken omgaan met de voorlopige hechtenis.²⁸ Dit artikel is niet zozeer gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, maar op de eigen ervaringen van de auteurs. In het artikel gaan zij stapsgewijs de wettelijke criteria af en tonen zij zich kritisch over de wijze waarop deze criteria in de praktijk door rechters worden ingevuld. Zo stellen zij – kort gezegd – dat de ‘gevallentoets’ (art. 67, eerste lid Sv) de facto geen instaptoets meer is, dat de ‘ernstige bezwarentoets’ sterk afhankelijk is van de ernst van het strafbare feit (lees: hoe zwaarder het feit, hoe lager de ondergrens voor ernstige bezwaren), dat de gronden ruim worden toegepast en dat het anticipatiegebod niet zozeer wordt toegepast als begrenzing van de voorlopige hechtenis, maar om vooruit te lopen op de straf. Hierbij signaleren de drie rechters dat verschillende “schaduwdoelstellingen” een rol spelen bij de beslissing over voorlopige hechtenis, waaronder “(speciale) preventie, beveiliging, vergelding/straf en parate executie”.²⁹ Ten slotte betogen zij dat rechters nog onvoldoende oog hebben voor alternatieven voor voorlopige hechtenis. Uiteindelijk komen de auteurs tot de conclusie dat het primair op de weg van de rechtspraktijk – en dus niet zozeer van de

27 Stevens 2010, p. 1525.

28 Janssen, Van den Emster & Trotman 2013.

29 *Ibid.*, p. 438.

wetgever – ligt om de toepassing van voorlopige hechtenis meer in lijn te brengen met de Europese mensenrechten.

In 2016 hebben Crijns, Leeuw en Wermink een rapport gepubliceerd, waarin de resultaten van een empirisch onderzoek naar de toepassingspraktijk van voorlopige hechtenis in commune strafzaken worden gepresenteerd.³⁰ De onderzoekers stellen vast dat de procedure voor toepassing van voorlopige hechtenis in lijn is met Europese mensenrechtenstandaarden, maar dat de inhoudelijke aspecten van de toepassing van voorlopige hechtenis problematischer zijn. Hierbij worden een aantal zorgpunten gesignaleerd, waaronder het hoge percentage zaken waarin de vordering tot voorlopige hechtenis wordt toegewezen, de soms weinig diepgaande toetsing van de gronden voor voorlopige hechtenis, de magere motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen en het beperkte gebruik van alternatieven voor voorlopige hechtenis. Aanbevolen wordt onder meer dat rechters meer tijd moeten krijgen voor, en werk moeten maken van de zoektocht naar alternatieven voor voorlopige hechtenis en de motivering van hun beslissingen. Ook wordt de wetgever aangemoedigd om kritisch te kijken naar de huidige wettelijke structuur van de schorsing en te bezien of alternatieven beschikbaar kunnen komen zonder dat daarvoor eerst een bevel tot voorlopige hechtenis moeten worden afgegeven.

Tot slot is in 2017 een rapport verschenen van het College voor de Rechten van de Mens, waarin op basis van een dossierstudie bij vier rechtbanken en twee gerechtshoven (N=333 dossiers) de praktijk van de schriftelijke motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen in commune strafzaken in kaart is gebracht.³¹ Gesignaleerd wordt dat de wijze waarop wordt omgegaan met de wettelijke verplichting om voorlopige hechtenisbeslissingen te motiveren verschilt per gerecht en zelfs per zaak. Praktijken van raadkamers variëren van het in het geheel niet motiveren van beslissingen over de voorlopige hechtenis (zoals de praktijk van de 'kruisjesformulieren'³²), het 'motiveren' door enkel terug te verwijzen naar de motivering van de rechter-commissaris, het motiveren op basis van gestandaardiseerde tekstblokken tot aan het uitvoerig motiveren van de ernstige bezwaren en gronden die ten grondslag liggen aan een bevel tot voorlopige hechtenis op basis van de individuele omstandigheden van het geval. Het College concludeert dat in elk geval niet bij alle gerechten structureel is gewaarborgd dat de motiveringen van voorlopige hechtenisbeslissingen voldoen aan de eisen die het EHRM daaraan stelt. Ten slotte kan – los van de motiveringskwesaties – ook

30 Crijns, Leeuw & Wermink 2016(a); Crijns, Leeuw & Wermink 2016(b). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van meerdere onderzoeksmethoden, te weten een survey onder advocaten (N=35), observaties bij voorgeleidingen en raadkamerzittingen (N=109), een dossierstudie (N=56) en interviews met rechters (N=6).

31 College voor de Rechten van de Mens 2017. Er zijn in het kader van deze studie dossiers bestudeerd bij vier rechtbanken (N=222) en twee gerechtshoven (N=111).

32 Kruisjesformulieren betreffen standaardformulieren waarop de raadkamer enkel de beslissing over de voorlopige hechtenis aanvinkt, veelal zonder dat daarbij een motivering wordt gegeven.

uit dit onderzoek worden afgeleid dat de recidivegrond veruit de meest toegepaste grond is voor voorlopige hechtenis in commune strafzaken,³³ dat slechts in een beperkt aantal van de zaken gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid om de voorlopige hechtenis te schorsen³⁴ en dat bij veroordeling niet zelden een gevangenisstraf wordt opgelegd die exact gelijk is aan de duur van het voorarrest.³⁵

5.4.3 Kennis over voorlopige hechtenisbeslissingen in andere jurisdicties

In deze paragraaf volgt een overzicht van kennis over rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis die is opgedaan door wetenschappelijk onderzoek in andere jurisdicties. Eerst is er aandacht voor kennis die voortvloeit uit onderzoek naar voorlopige hechtenisbeslissingen in commune strafzaken (par. 5.4.3.1), gevolgd door kennis die specifiek betrekking heeft op voorlopige hechtenisbeslissingen in jeugdstrafzaken (par. 5.4.3.2).³⁶

5.4.3.1 Voorlopige hechtenisbeslissingen in strafzaken van volwassenen

Onderzoek naar rechterlijke besluitvorming over de voorlopige hechtenis³⁷ kent met name in Angelsaksische landen (lees: Verenigde Staten,³⁸ Australië,³⁹ Canada⁴⁰ en het Verenigd Koninkrijk⁴¹) reeds een rijke traditie,

33 De recidivegrond is toegepast in 92% van de 222 bestudeerde zaken van de vier in het onderzoek betrokken rechtbanken; een beduidend hoger percentage dan de onderzoeksgrond (28%), de grond van de geschokte rechtsorde (17%) en de grond van het vluchtgevaar (13%).

34 In 28% van de 222 zaken is de voorlopige hechtenis geschorst gedurende het proces in eerste aanleg. Dit geschiedde in slechts 5% van de zaken direct tijdens de voorgeleiding bij de rechter-commissaris.

35 In circa één op de vijf onderzochte zaken is een gevangenisstraf opgelegd van exact dezelfde duur als het reeds uitgezeten voorarrest.

36 In deze subparagrafen wordt een overzicht gegeven van de kennis die voortvloeit uit het internationale corpus aan wetenschappelijk onderzoek naar voorlopige hechtenisbeslissingen. Gelet op de grote hoeveelheid studies die in deze subparagrafen wordt aangehaald, worden geen studies individueel uitgelicht. Het overzicht is in zoverre beperkt dat daarin uitsluitend Engelstalige en Nederlandstalige (Belgische) studies zijn meegenomen.

37 Dit wordt onder meer aangeduid als 'bail decision making', 'remand decision making', 'pre-trial detention decision making' of 'pre-adjudicatory detention decision making'.

38 Zie o.m.: Goldkamp 1979; Goldkamp & Gottfredson 1979; Nagel 1983; Katz & Spohn 1995; Demuth 2003; Demuth & Steffensmeier 2004; Spohn 2009; Sacks 2011; Wooldredge 2012; Sacks, Sainato & Ackerman 2015; Pinchevsky & Steiner 2016.

39 Zie o.m.: Bamford, King & Sarre 1999; Allan e.a. 2005; King, Bamford & Sarre 2008; King, Bamford & Sarre 2009; Travers 2016.

40 Zie o.m.: Friedland 1965; Koza & Doob 1975; Kellough & Wortley 2002; Myers 2009; Sprott & Myers 2011; Deshman & Myers 2014; Myers 2016.

41 Zie o.m.: Clark 1975; King 1971; Hucklesby 1996; Raine & Willson 1996; Morgan & Henderson 1998; Dhami & Ayton 2001; Dhami 2002; Dhami 2004; Dhami 2005; Dhami 2010.

vooral als het gaat om besluitvorming over volwassen verdachten.⁴² Veel van dit onderzoek is kwantitatief van aard en gericht op het identificeren van factoren die een voorspellend effect hebben op de rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis, het in kaart brengen van de doelen die met voorlopige hechtenis en met de voorwaarden die worden verbonden aan de invrijheidstelling (*'bail conditions'*) worden nagestreefd en/of op de mogelijke invloed van de rechterlijke beslissing over voorlopige hechtenis op de uiteindelijke uitkomst van de strafzaak. Daarnaast zijn er – bijvoorbeeld ook in België⁴³ – kwalitatieve onderzoeken verricht waarmee door middel van onder meer interviews, observaties en analyses van dossiers inzicht wordt verkregen in het besluitvormingsproces van rechters over de voorlopige hechtenis.⁴⁴

Uit dit internationale corpus aan onderzoek komt naar voren dat in de rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis niet alleen wettelijke factoren (*'legal factors'*, ofwel factoren die voortvloeien uit de wettelijke criteria voor voorlopige hechtenis), maar ook buitenwettelijke factoren (*'extra-legal factors'*, ofwel factoren die geen basis hebben in de wet) een rol spelen.⁴⁵ Zo is herhaaldelijk door middel van kwantitatieve analyses aangetoond dat niet alleen factoren, zoals de aard en ernst van het strafbare feit en het justitiële verleden van de verdachte, maar ook persoonlijke kenmerken, zoals het geslacht⁴⁶ en de etniciteit⁴⁷ van de verdachte, van invloed kunnen zijn op de beslissing van de rechter over de voorlopige hechtenis, alsook op de voorwaarden die aan invrijheidstelling worden verbonden.⁴⁸ Verder volgt uit verschillende onderzoeken dat het standpunt van de officier van justitie, onafhankelijk van andere factoren, een sterke voorspeller is voor de uitkomst van de rechterlijke beslissing over de voorlopige hechtenis en invrijheidstelling onder voorwaarden.⁴⁹ Dit wordt volgens sommige onderzoekers in de hand gewerkt door de beperkte – grotendeels door de politie en het Openbaar Ministerie aangeleverde – informatie waarover de rechter beschikt bij het nemen van de voorlopige hechtenisbeslissing en de grote tijdsdruk waarbinnen de rechter deze beslissing moet nemen.⁵⁰ Voorts laten kwalitatieve onderzoeken zien dat ook de interpersoonlijke interacties tussen de

42 Niettemin wordt geconstateerd dat besluitvorming in de voorfase van het strafproces vergeleken met straftoemeting nog altijd relatief weinig aandacht krijgt in wetenschappelijk onderzoek. Zie o.m. McCoy 2007; Baumer 2013, p. 240.

43 Zie o.m.: Snacken e.a. 1999; Raes & Snacken 2004; Van Roeyen & Vander Beken 2014. Overigens zijn in België ook meerdere kwantitatieve studies verricht naar de rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis. Zie o.m.: De Coninck van Noyen & De Pauw 1989; Snacken e.a. 1997; Burssens, Tange & Maes 2015.

44 Zie ook. Sacks 2011; Travers 2016.

45 Zie o.m.: Nagel 1983; Sacks 2011; Van Roeyen & Vander Beken 2014.

46 Demuth & Steffensmeier 2004; Pinchevsky & Steiner 2016.

47 Demuth 2003; Demuth & Steffensmeier 2004; Wooldredge 2012.

48 Dhami 2004.

49 Hucklesby 1996; Bamford e.a. 1999; Dhami 2004, p. 40; Allan e.a. 2005.

50 Dhami & Ayton 2001; Allan e.a. 2005.

rechter, de verdachte en de andere actoren tijdens de zitting doorwerken in het rechterlijke besluitvormingsproces over de voorlopige hechtenis.⁵¹ Ook illustreert etnografisch onderzoek dat rechters in hun besluitvorming over voorlopige hechtenis soms sterk afhankelijk zijn van de beschikbaarheid van (alternatieve) voorzieningen.⁵²

Uit onderzoek komt eveneens naar voren dat rechters de voorlopige hechtenis en de voorwaarden die aan de invrijheidstelling kunnen worden verbonden niet enkel inzetten om uit de wet voortvloeiende doelstellingen te verwezenlijken (in veel jurisdicties zijn dat: het afwenden van vluchtgevaar, recidivegevaar en collusiegevaar). Zo indiceren meerdere onderzoeken dat officieren van justitie en rechters de voorlopige hechtenis gebruiken om bekentenissen en andere belastende informatie te verkrijgen van de verdachte door in ruil daarvoor voorwaardelijke invrijheidstelling te verlenen (*'bail bargaining'*).⁵³ Ook zijn er aanwijzingen gevonden dat voorlopige hechtenis voor punitieve doeleinden wordt toegepast.⁵⁴ Hetzelfde geldt voor de voorwaarden die rechters stellen aan de invrijheidstelling van de verdachte in de voorfase van het strafproces. Meerdere onderzoekers signaleren dat deze voorwaarden ruim worden toegepast, vaak een duidelijke verbinding met de gronden voor voorlopige hechtenis ontberen en soms een zodanig ingrijpend en punitief karakter hebben dat het onderscheid met een straf verwaagt.⁵⁵ Ook wordt geconstateerd dat welhaast automatisch voorwaarden worden verbonden aan de invrijheidstelling van verdachten, omdat rechters terughoudend zijn om verdachten zonder enige vorm van toezicht of begeleiding in vrijheid te stellen, hetgeen wordt gerelateerd aan de tendens dat risico's worden vermeden en rechters niet verantwoordelijk willen worden gehouden als een onvoorwaardelijk in vrijheid gestelde verdachte opnieuw in de fout gaat.⁵⁶ In verschillende onderzoeken is evenwel vastgesteld dat een ruime toepassing van voorwaarden bij invrijheidstelling uit voorarrest leidt tot criminalisering van gedrag dat normaal gesproken niet strafbaar is en de kans vergroot dat de verdachte er niet in slaagt om zich aan de voorwaarden te houden en daardoor alsnog in hechtenis wordt genomen.⁵⁷

In verschillende onderzoeken wordt geconcludeerd dat de omvangrijke discretionaire ruimte die rechters in de betreffende jurisdicties hebben bij het nemen van beslissingen over de voorlopige hechtenis en de voorwaardelijke invrijheidstelling ertoe leidt dat één en dezelfde rechter in identieke zaken tot verschillende beslissingen kan komen (*'inconsistency'*) en dat verschillende rechters in een identieke zaak tot verschillende beslissingen komen

51 Raes & Snacken 2004; Van Roeyen & Vander Beken 2014, p. 508.

52 Travers 2016.

53 Zie o.m.: Kellough & Wortley 2002; McCoy 2007; Euvrard & Leclerc 2016.

54 King, Bamford & Sarre 2008, p. 341-342. Zie ook: Booth & Townsley 2009.

55 Raine & Wilson 1996, p. 258; Freiburg & Morgan 2004, p. 220; Edney 2007.

56 Hucklesby 2009; Myers 2009; Brown 2013; Meyers 2016.

57 Sprott & Myers 2011; Deshman & Myers 2014;

(‘disagreement’).⁵⁸ Deze verschillen worden door verscheidene onderzoekers vanuit het oogpunt van rechtsgelijkheid problematisch geacht, te meer omdat het gaat om ingrijpende beslissingen over de persoonlijke vrijheid van een verdachte, alsook omdat onderzoek in verschillende jurisdicties heeft aangetoond dat deze beslissingen in de voorfase van het strafproces zeer bepalend zijn voor het verdere verloop van de strafzaak en de uiteindelijke straftoemeting. Onderzoek laat zien dat toepassing van voorlopige hechtenis de waarschijnlijkheid verhoogt dat de verdachte (1) een bekennende verklaring zal afleggen, (2) schuldig wordt bevonden en wordt veroordeeld en (3) een vrijheidsstraf krijgt opgelegd.⁵⁹ Een aantal wetenschappers pleit om deze redenen voor de inperking van de discretionaire ruimte van rechters door invoering van helder geformuleerde en gestructureerde wettelijke regels of richtlijnen die sturing geven aan de besluitvorming over de voorlopige hechtenis en de voorwaardelijke invrijheidstelling van verdachten in de voorfase van het strafproces.⁶⁰

5.4.3.2 Voorlopige hechtenisbeslissingen in jeugdstrafzaken

In vergelijking met het empirische onderzoek naar rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis van volwassen verdachten, staat het onderzoek dat zich specifiek richt op voorlopige hechtenis van jeugdige verdachten internationaal gezien nog in de kinderschoenen. Zo constateerden Allan e.a. in 2005 dat sprake is van “*a lack of (...) bail studies that focus on young defendants internationally*”.⁶¹ Niettemin zijn in de Verenigde Staten al sinds de jaren '70 van de vorige eeuw regelmatig onderzoeken verschenen die zich richten op voorlopige hechtenisbeslissingen ten aanzien van jeugdige verdachten.⁶² In andere landen is het onderzoek dat zich richt op rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis van jeugdigen pas later in beweging gekomen. Zo signaleert Varma in 2002 “*a noticeable lack of research in the*

58 De notie van ‘inconsistency’ wordt gerelateerd aan willekeurige fluctuaties in aandacht, waarneming en stemming van de rechter in kwestie, terwijl de notie van ‘disagreement’ duidt op meer principiële individuele verschillen in interpretatie, opvatting en perceptie tussen verschillende rechters. Zie: Dhami 2005, p. 368. Zie ook: Raine & Wilson 1994; Hucklesby 1996; Dhami & Ayton 2001; Dhami 2002; Gupta, Hansman & Frenchman 2016.

59 Zie o.m.: Rankin 1964; Clark & Kurtz 1983; Snacken e.a. 1997; Kellough & Wortley 2002; Williams 2003; McCoy 2007; Edney 2007; Spohn 2009; Sacks 2011; Baumer 2013; Dobbie, Goldin & Yang 2016.

60 Zie o.m.: Goldkamp & Gottfredson 1979; Goldkamp 1993; Dhami 2004; Dhami 2005.

61 Allan e.a. 2005, p. 323.

62 Zie o.m.: Pawlak 1977; Kramer & Steffensmeier 1978; Cohen & Kluegel 1979; Bailey 1981; Frazier & Bishop 1985; Wordes, Bynum & Corley 1994; Maupin & Bond-Maupin 1999; O'Neill 2002; Armstrong & Rodriguez 2005; Hodge & Greenleaf 2005; Guevara, Herz & Spohn 2006; Webb 2010.

area of pretrial detention for youth in Canada".⁶³ Sindsdien zijn er verschillende Canadese studies – waaronder een omvangrijk nationaal onderzoek – verschenen die zich specifiek toespitsen op de rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis van jeugdigen en de voorwaarden die aan de invrijheidstelling van jeugdigen worden verbonden in de voorfase van het strafproces.⁶⁴ Een soortgelijke ontwikkeling van onderzoek is bijvoorbeeld ook zichtbaar in Australië. Daar waar Allen e.a. anno 2005 nog vaststelden dat er nauwelijks onderzoek is verricht naar besluitvorming over voorlopige hechtenis van jeugdigen in Australië ("*the lack of bail studies that examine younger defendants as a separate group is striking*"),⁶⁵ kan inmiddels worden vastgesteld dat in het afgelopen decennium meerdere studies zijn verricht naar deze specifieke besluitvormingspraktijk, waaronder ook hier een grootschalig nationaal onderzoeksproject.⁶⁶

Met name de onderzoeken uit de Verenigde Staten en Canada betreffen – in lijn met de Noord-Amerikaanse onderzoekstraditie naar voorlopige hechtenisbeslissingen van volwassenen – hoofdzakelijk kwantitatieve studies gericht op het identificeren van factoren die een voorspellend effect hebben op rechterlijke voorlopige hechtenisbeslissingen ten aanzien van jeugdigen. Hoewel de resultaten van de onderzoeken uiteenlopen,⁶⁷ is een dergelijk effect in meerdere studies aangetoond voor een aantal 'wettelijke factoren', zoals de aard en ernst van de verdenking⁶⁸ en eerdere justitiecontacten van de jeugdige⁶⁹, maar ook voor verschillende 'buitenwettelijke factoren', waaronder leeftijd⁷⁰, geslacht⁷¹, ras⁷², sociaaleconomische status⁷³ en woonsitu-

63 Varma 2002, p. 144. Dit betekent overigens niet dat er in Canada voor 2002 geen enkel empirisch onderzoek is verricht naar besluitvorming over voorlopige hechtenis van jeugdigen. Zie bijvoorbeeld: Carrington, Moyer & Kopelman 1988; Gandy 1992.

64 Moyer & Basic 2004. Zie ook: Varma 2002 (volgt uit: Varma 2000); Myers & Dhillon 2013; Sprott & Sutherland 2015.

65 Allan e.a. 2005, p. 323.

66 Richards & Renshaw 2013. Zie ook: Mather 2008; Mazerolle & Sanderson 2008; Stubbs 2010.

67 Zo kwamen Frazier & Bishop (1985) juist tot de conclusie dat de rechterlijke beslissing over voorlopige hechtenis van jeugdigen zich niet goed laat voorspellen. Zie ook: Bailey 1981.

68 Cohen & Kluegel 1979; O'Neill 2002; Varma 2002; Armstrong & Rodriguez 2005; Webb 2010.

69 Pawlak 1977; Cohen & Kluegel 1979; O'Neill 2002; Varma 2002; Moyer & Basic 2004; Armstrong & Rodriguez 2005; Webb 2010.

70 Wordes, Bynum & Corley 1994; O'Neill 2002; Moyer & Basic 2004; Armstrong & Rodriguez 2005.

71 Cohen & Kluegel 1979; McGuire 2001; O'Neill 2002; Armstrong & Rodriguez 2005; Guevara, Herz & Spohn 2006.

72 Wordes, Bynum & Corley 1994; Secret & Johnson 1997; Maupin & Bond-Maupin 1999; McGuire 2001; Armstrong & Rodriguez 2005; Hodge & Greenleaf 2005; Webb 2010.

73 Wordes, Bynum & Corley 1994.

atie⁷⁴ van de jeugdige, alsook welke rechtbank de beslissing neemt⁷⁵ en of in het betreffende arrondissement een jeugddetentiecentrum aanwezig is.⁷⁶ Verder volgt uit onderzoek dat het standpunt van de officier van justitie over het al dan niet in vrijheid stellen van de minderjarige verdachte zeer bepalend is voor de voorlopige hechtenisbeslissing van de rechter.⁷⁷

Aan een aantal van de aangehaalde onderzoeken is ook een (bescheiden) kwalitatief onderzoekscomponent gekoppeld, bestaande uit een beperkt aantal interviews met rechters, jeugdreclasseerders en/of andere professionals die zijn betrokken in de voorlopige hechtenispraktijk van jeugdigen, hetgeen voornamelijk is bedoeld om de resultaten van de kwantitatieve analyses te kunnen duiden.⁷⁸ De Canadese studie van Varma (observaties van 118 *'bail hearings'* van jeugdigen) en de Australische studie van Richards en Renshaw (42 interviews met in totaal 58 betrokken professionals) bevatten een substantiële kwalitatief component.⁷⁹ De kwalitatieve onderzoeksresultaten tonen onder meer dat de feitelijke beschikbaarheid van passende alternatieven voor voorlopige hechtenis van jeugdigen een belangrijke rol kan spelen in de rechterlijke besluitvorming.⁸⁰ Richards en Renshaw stellen in hun studie vast dat een gebrek aan passende alternatieven bijdraagt aan een praktijk waarin voorlopige hechtenis van minderjarigen *"for their own good"* wordt toegepast, op basis van overwegingen die betrekking hebben op de bescherming van het welzijn van de minderjarige.⁸¹ Ook constateren deze onderzoekers dat de opvattingen van rechters over de functie van voorlopige hechtenis van minderjarigen uiteenlopen: hoewel er onder rechters consensus over lijkt te bestaan dat voorlopige hechtenis van minderjarigen terughoudend moet worden toegepast, stelt een aantal geïnterviewde rechters dat – ondanks het ontbreken van een wettelijke basis daarvoor – een kortdurende voorlopige hechtenis effectief kan fungeren als een *"short sharp shock"* waardoor de minderjarige zodanig schrikt dat hij stopt met het vertonen van delictgedrag.⁸² In lijn met deze bevinding wordt in het (Amerikaanse) onderzoek van Hodge & Greenleaf gesignaleerd – zij het op basis

74 Het gaat hierbij om het al dan niet bij ouders wonen. Zie: Varma 2002; Moyer & Basic 2004.

75 Pawlak 1977; Wordes, Bynum & Corley 1994; Armstrong & Rodriguez 2005; Mazerolle & Sanderson 2008.

76 Pawlak 1977; Kramer & Steffensmeier 1978.

77 Varma 2002.

78 Zie: Maupin & Bond-Maupin 1999; O'Neill 2002; Hodge & Greenleaf 2005; Mather 2008.

79 Varma 2000; Varma 2002; Richards & Renshaw 2013.

80 Maupin & Bond-Maupin 1999, p. 20; Hodge & Greenleaf 2005, p. 40; Richards & Renshaw 2013, p. 97 e.v.

81 Richards & Renshaw 2013, p. 99.

82 *Ibid.*, p. 68. Zie ook de eerdere Australische studie van Kraus (1978) over het gebruik van voorlopige hechtenis van jeugdigen om een *"short sharp shock"* teweeg te brengen, waarvan een vermeende heilzame werking zou uitgaan jegens minderjarige verdachten die niet eerder gedetineerd zijn geweest. Kraus vindt geen empirisch bewijs dat deze toepassing daadwerkelijk effectief is met het oog op recidivepreventie.

van een zeer beperkt aantal interviews⁸³ – dat voorlopige hechtenis van minderjarigen in de praktijk soms ook wordt gebruikt als een “*reality check*” om de minderjarige te laten inzien wat de gevolgen zullen zijn als hij doorgaat met het plegen van strafbare feiten.⁸⁴

Voorts is een aantal onderzoeken specifiek gericht op het inzichtelijk maken van de rechterlijke beslissing over het verbinden van voorwaarden aan de invrijheidstelling van minderjarigen in de voorfase van het strafproces (“*bail conditions*”). In een aantal Canadese studies wordt geconstateerd dat rechters welhaast routinematig een veelheid aan voorwaarden verbinden aan de invrijheidstelling van een minderjarige verdachte. Geconcludeerd wordt dat deze voorwaarden niet zelden vaag geformuleerd en overmatig restrictief zijn en niet of nauwelijks verband houden met de wettelijke gronden voor voorlopige hechtenis, doch veeleer met (pedagogische) doelen zoals positieve gedragsbeïnvloeding en “*teaching the young person a lesson*”.⁸⁵ Soortgelijke bevindingen volgen ook uit enkele Australische onderzoeken, waarin wordt geconstateerd dat geregeld zeer ingrijpende en onrealistische voorwaarden worden verbonden aan de invrijheidstelling van minderjarige verdachten, waarbij de relatie tussen de voorwaarden en het onderliggende strafbare feit soms volstrekt onduidelijk is.⁸⁶ Mather concludeert dat ‘quasi-therapeutische’ voorwaarden worden gebruikt als instrument voor rehabilitatie om tegemoet te komen aan wat volgens de rechter ‘nodig’ is voor een positieve ontwikkeling van de minderjarige, waarbij fundamentele juridische waarborgen, zoals de onschuldpresumptie, naar de achtergrond verdwijnen.⁸⁷

De onderzoeken maken inzichtelijk hoe een ruime toepassing van voorwaarden bij invrijheidstelling van minderjarige verdachten, gericht op controle, gedragsverandering en rehabilitatie, kan leiden tot criminalisering van gedrag dat normaal gesproken niet strafbaar is⁸⁸ en de kans vergroot dat de minderjarige er niet in slaagt om zich aan de voorwaarden te houden.⁸⁹ Er wordt op gewezen dat een dergelijke toepassing van voorwaarden in de hand werkt dat meer minderjarige verdachten te maken krijgen met vormen van controle en interventie door de autoriteiten in de voorfase van het strafproces (“*net-widening*”, ofwel ‘aanzuigende werking’), alsook het risico in zich draagt dat de betreffende minderjarige verdachten steeds dieper in het

83 In het onderzoek van Hodge & Greenleaf (2005) zijn interviews afgenomen met één rechter (de jeugdrechter in het arrondissement waarop het onderzoek betrekking heeft) en drie jeugdreclasserders. De interviews dienden vooral om de kwantitatieve onderzoeksbevindingen te kunnen duiden (p. 33).

84 Hodge & Greenleaf 2005, p. 40.

85 Harris e.a. 2004, p. 374; Myers & Dhillon 2013; Sprott & Sutherland 2015.

86 Mather 2008; Stubbs 2010, p. 495 e.v.; Richards & Renshaw 2013, p. 96 e.v.

87 Mather 2008, p. 686 e.v. Zie ook: Richards & Renshaw 2013, p. 83

88 Bijvoorbeeld de voorwaarde dat een minderjarige geen enkele vestiging van een bepaalde winkelketen mag betreden. Zie: Myers & Dhillon 2013.

89 Mather 2008, p. 687; Stubbs 2010, p. 495 e.v.; Myers & Dhillon 2013, p. 207; Sprott & Sutherland 2015, p. 72.

systeem van het jeugdstrafrecht geraken (*'net-strengthening'*).⁹⁰ Dit laatstgenoemde proces van *'net-strengthening'* houdt in dat zodra een minderjarige eenmaal in het systeem van het jeugdstrafrecht belandt, steeds meer gedragingen van de minderjarige als 'crimineel' worden bestempeld en de controle op de minderjarige zodanig wordt geïntensiveerd dat het steeds lastiger wordt voor de minderjarige om weer uit dit systeem te geraken.⁹¹

Tot slot is in meerdere onderzoeken aangetoond dat voorlopige hechtenisbeslissingen ten aanzien van minderjarige verdachten van invloed zijn op de uiteindelijke afdoening van de jeugdstrafzaken.⁹² In lijn met de eerder aangehaalde bevindingen uit onderzoek naar de relatie tussen voorlopige hechtenis en straftoemeting in strafzaken van volwassenen, laat soortgelijk onderzoek zien dat ook in jeugdzaken de toepassing van voorlopige hechtenis de waarschijnlijkheid verhoogt dat de verdachte een bekennende verklaring aflegt, schuldig wordt bevonden en wordt veroordeeld, alsook dat hij een vrijheidsstraf krijgt opgelegd.⁹³

Het voorgaande overziend, kan worden gesteld dat, internationaal bezien, de kennis over rechterlijke besluitvorming over de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten nog niet zo sterk empirisch-wetenschappelijk is gefundeerd als de kennis over voorlopige hechtenisbeslissingen van volwassen verdachten. Wel kan worden geconstateerd dat onderzoek dat zich specifiek toelegt op voorlopige hechtenisbeslissingen in jeugdzaken in de afgelopen jaren in verschillende jurisdicties in beweging is gekomen. Vanuit dit perspectief kan het onderhavige onderzoek worden beschouwd als een onderdeel van een bredere ontwikkeling van wetenschappelijk onderzoek naar besluitvorming over voorlopige hechtenis in jeugdzaken.

5.5 UITVOERING VAN (ALTERNATIEVE) MODALITEITEN VAN VOORLOPIGE HECHTENIS IN DE NEDERLANDSE JEUGDSTRAFRECHTSPRAKTIJK

In deze paragraaf wordt teruggekeerd naar de voorlopige hechtenispraktijk in het Nederlandse jeugdstrafrecht. Naast de reeds besproken onderzoeken naar populatiekenmerken van voorlopig gehechte jeugdigen en voorlopige hechtenisbeslissingen in jeugdstrafzaken, is ook een aantal onderzoeken verricht die zich richten op de uitvoeringskant van de voorlopige hechtenis van minderjarigen in Nederland. In deze paragraaf wordt een aantal studies

90 Mather 2008, p. 687; Stubbs 2010, p. 498; Richards & Renshaw 2013, p. 102 e.v.; Myers & Dhillon 2013, p. 208; Sprott & Sutherland 2015, p. 72 e.v.

91 Dit proces wordt ook wel *'mesh-thinning'* genoemd. Zie: Richards & Renshaw 2013, p. 102 e.v.; Mather 2008, p. 686 e.v. Zie hierover ook: Austin & Krisberg 1981; Roberts & Indermaur 2006.

92 Zie o.m.: Frazier & Bishop 1985; Frazier & Cochran 1986; McCarthy 1987; Varma 2000, p. 105-106; Moyer & Basic 2004, p. 57-60; Rodriguez 2010.

93 *Ibid.*

uitgelicht die een beeld schetsen van de uitvoering van alternatieve modaliteiten van voorlopige hechtenis van minderjarigen (nachtdetentie en elektronisch huisarrest), alsook van de uitvoering van de schorsing van voorlopige hechtenis onder voorwaarden.⁹⁴ Eerst wordt echter kort aandacht besteed aan een studie die inzicht verschaft in de uitvoering van voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting en in de daarmee samenhangende samenwerking tussen de verschillende ketenpartners. De in deze paragraaf uitgewerkte studies bieden belangrijke achtergrondinformatie om de bevindingen van het onderhavige onderzoek naar de toepassingspraktijk van voorlopige hechtenis van minderjarigen te kunnen duiden.

Voorlopige hechtenis, de justitiële jeugdinrichting en ketensamenwerking

Het eerder besproken onderzoek van Rovers (2014) geeft ook inzicht in de wijze waarop in de praktijk invulling wordt gegeven aan het 'kortverblijf' in de justitiële jeugdinrichting en de ketensamenwerking.⁹⁵ Uit het onderzoek volgt dat de doelen die medewerkers van de justitiële jeugdinrichting stellen bij kortverblijvers vooral zijn gericht op het aanleren van praktische, sociale en cognitieve vaardigheden.⁹⁶ Bij kortverblijf is er doorgaans nog geen sprake van een individuele behandeling, maar soms wordt daar toch al mee gestart. Veel jeugdigen uit de kortverblijfgroep verblijven echter hooguit enkele weken in de justitiële jeugdinrichting,⁹⁷ waardoor een gestarte behandeling vaak niet in de justitiële jeugdinrichting kan worden afgerond. Rovers signaleert dat de overdracht van kennis van de behandelaren in de justitiële jeugdinrichting naar de ketenpartners buiten de inrichting niet structureel is gewaarborgd. Ook bereikt de informatie over de minderjarige die is verzameld in de justitiële jeugdinrichting niet altijd de rechter die over de voorlopige hechtenis moet beslissen, waardoor de rechter bijvoorbeeld geen rekening houdt met een lopende behandeling die mogelijk als bijzondere schorsingsvoorwaarde ambulant voortgezet had kunnen worden. Deze gebrekkige afstemming heeft tot gevolg dat kennis over de minderjarige onnodig verloren gaat en dat de continuïteit van behandeling niet structureel is gegarandeerd.

94 NB. Strikt genomen is de schorsing van voorlopige hechtenis onder voorwaarden geen modaliteit van voorlopige hechtenis.

95 Rovers 2014. In dit verband zijn groeps- en individuele interviews afgenomen met medewerkers van vijf verschillende justitiële jeugdinrichtingen (N=23). Ook hebben twaalf casusregisseurs van de Raad voor de Kinderbescherming en zeven officieren van justitie een vragenlijst ingevuld. Verder is een groepsgesprek gevoerd met een expertgroep bestaande uit 20 á 25 kinderrechtshouders.

96 Dit is in lijn met de doelen van YOUTURN, de basismethodiek waarmee in justitiële jeugdinrichtingen wordt gewerkt. Zie hierover paragraaf 8.6.

97 Vgl. bovenstaande tabel 5.2.

Nachtdetentie

Bos e.a. hebben in 2006 een evaluatieonderzoek verricht naar de uitvoeringspraktijk van nachtdetentie als modaliteit van voorlopige hechtenis van minderjarigen.⁹⁸ Geconstateerd wordt dat nachtdetentie weinig wordt toegepast. Dit zou kunnen worden verklaard doordat de doelgroep voor nachtdetentie relatief klein is, aangezien deze modaliteit vooral is bedoeld voor jeugdigen die een problematische thuissituatie hebben, maar wel beschikken over een stabiele dagbesteding. Ook blijkt dat praktische problemen in de weg te kunnen staan aan nachtdetentie, bijvoorbeeld dat de afstand tussen de justitiële jeugdinrichting en de school van de minderjarige te groot is om dagelijks heen en weer te reizen. Dit is ook een belangrijke verklaring voor de grote regionale verschillen in het gebruik van nachtdetentie: niet in alle arrondissementen is een justitiële jeugdinrichting gevestigd. Voorts stellen de onderzoekers dat het beter informeren van met name scholen over de mogelijkheid van nachtdetentie zou kunnen bijdragen aan de bereidheid om medewerking te verlenen aan deze modaliteit. Andere aanbevelingen van de onderzoekers zijn dat er meer voorzieningen voor nachtdetentie moeten worden ontwikkeld en dat de mogelijkheid van nachtdetentie in de praktijk structureler onder de aandacht van de betrokken partijen moet worden gebracht.

In 2013 heeft Voogd onderzoek gedaan naar de nachtdetentiepraktijk in Amsterdam.⁹⁹ Hiervoor zijn interviews afgenomen met diverse betrokken professionals, waaronder rechters, een officier van justitie, advocaten en een vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg en justitiële jeugdinrichting Amsterbaken. Verschillende rechters wijzen erop dat de toegevoegde waarde van nachtdetentie erin is gelegen dat de jeugdige structuur en ondersteuning wordt geboden: jeugdigen volgen overdag een gestructureerd programma en zwerven niet meer in de nachtelijke uren over straat. De geïnterviewde advocaten zoeken de toegevoegde waarde van nachtdetentie vooral in het voorkomen van detentieschade en het behouden van de maatschappelijke binding. De vertegenwoordiger van Amsterbaken stelt dat nachtdetentie veel aanknopingspunten biedt voor begeleiding en behandeling en dat het nachtdetentieregime, vanwege de structuur die het biedt, een positieve invloed heeft op het groepsklimaat in de inrichting. Tegelijkertijd signaleert Voogd dat de genoemde voordelen niet per se impliceren dat de respondenten nachtdetentie beschouwen als een mildere vorm van voorlopige hechtenis. Hierbij wordt onder meer gewezen op aanvullende toezichtsmaatregelen, strikte sanctionering bij overtredingen, sociale druk en dagelijkse visitatie die met nachtdetentie gepaard gaan.

98 Bos e.a. 2006. In dit onderzoek zijn interviews afgenomen met kinderrechters, officieren van justitie, vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering, justitiële jeugdinrichtingen, de organisaties van dagbestedingen en met betrokken jeugdige verdachten (totale N=89). Voor een eerdere evaluatiestudie naar de nachtdetentiepraktijk, zie: Bos & Mehcz 2001.

99 Voogd 2013.

Elektronisch huisarrest

Terlouw en Kamphorst hebben in 2002 een evaluatiestudie verricht naar de uitvoering van het elektronisch huisarrest voor jeugdigen als (experimentele) modaliteit van voorlopige hechtenis van jeugdigen in Rotterdam.¹⁰⁰ Tijdens het experiment is bij 23 jeugdigen gebruik gemaakt van deze modaliteit van voorlopige hechtenis, terwijl bij aanvang van het experiment minstens het dubbele aantal 'deelnemers' werd verwacht. Verklaringen voor deze geringe instroom worden vooral gezocht in de criteria voor deelname waaraan een groot deel van de voorlopig gehechte jeugdigen niet voldoet, zoals het beschikken over een stabiele leefomgeving en een zinvolle dagbesteding. Volgens de onderzoekers dragen deze criteria er wel aan bij dat uitval van jeugdigen die deelnemen aan elektronisch huisarrest vrijwel niet voorkomt. Verder stellen Terlouw en Kamphorst vast dat er verschillende knelpunten zijn in de uitvoering van het elektronisch huisarrest, waarvan in elk geval de geringe tijd om het elektronisch-huisarrestonderzoek te doen een belangrijke is. Voorts signaleren de onderzoekers dat elektronisch huisarrest in de voorlopige hechtenisfase kan leiden tot lichtere straffen bij veroordeling. Officieren van justitie en rechters geven namelijk aan dat toepassing van elektronisch huisarrest aanleiding kan zijn om niet over te gaan tot het eisen dan wel opleggen van een onvoorwaardelijke detentiestraf, omdat hiermee afbreuk zou worden gedaan aan de socialiserende effecten van het elektronisch huisarrest.

Schorsing onder voorwaarden

In 2013 zijn de resultaten gepubliceerd van een onderzoek van Van den Brink, waarin op basis van interviews inzicht wordt gegeven in onder meer percepties van jeugdreclasseerders over de uitvoering van de schorsing van de voorlopige hechtenis onder bijzondere voorwaarden in jeugdstrafzaken.¹⁰¹ Jeugdreclasseerders die verantwoordelijk zijn voor de begeleiding van, en het toezicht op minderjarigen tijdens een schorsing lijken een aanzienlijke ruimte te ervaren om daar naar eigen inzicht invulling aan te geven, bijvoorbeeld door aanwijzingen te geven waaraan de minderjarige zich moet houden.¹⁰² Hierbij valt op dat jeugdreclasseerders de schorsing van de voorlopige hechtenis primair lijken te beschouwen als een kader voor

100 Terlouw & Kamphorst 2002. Dit onderzoek betreft een procesevaluatie. Er zijn interviews afgenomen met professionals die waren betrokken bij het experiment (N=24), waaronder rechters, officieren van justitie en jeugdreclasseerders, alsook met jeugdigen en hun ouders (N=6). Ook zijn diverse (groeps)gesprekken gevoerd met rechters en officieren. Verder is informatie verzameld via raadsonderzoekers van de Raad voor de Kinderbescherming en griffiers van de raadkamer van de rechtbank en zijn data opgevraagd uit registratiesystemen van diverse ketenpartners.

101 Van den Brink 2013. In dit onderzoek zijn kwalitatieve interviews afgenomen met jeugdreclasseerders (N=7), minderjarige verdachten (N=6) en ouders (N=7) om inzicht te krijgen in hun percepties over de schorsing van de voorlopige hechtenis.

102 Vgl. de bijzondere voorwaarde 'houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering' in artikel 27, eerste lid, onder 1° BTJ.

jeugdhulpverlening. Bovendien zou interveniëren in het kader van de schorsing volgens sommige jeugdreclasserders concrete voordelen hebben ten opzichte van strafrechtelijk interveniëren na een veroordeling en jeugdhulpverlening via de civielrechtelijke weg. Zo zouden de schok die de recente – aan de schorsing van de voorlopige hechtenis voorafgaande – aanhouding door de politie met zich brengt en de strafzitting die nog boven het hoofd hangt, een positief effect hebben op de bereidheid van de minderjarige verdachte om goed mee te werken met de hulpverlening. Voorts wordt de mogelijkheid om de schorsing van de voorlopige hechtenis te laten opheffen als de minderjarige zich niet conformeert aan de voorwaarden beschouwd als een effectieve ‘stok achter de deur’. Geconcludeerd wordt dat jeugdreclasserders de schorsing van de voorlopige hechtenis lijken te percipiëren als een periode met specifieke mogelijkheden voor ‘pedagogisch effectieve’ interventies ten aanzien van minderjarigen.

5.6 POSITIONERING VAN HET ONDERHAVIGE ONDERZOEK

In dit hoofdstuk is een overzicht gegeven van de bestaande kennis over de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen in Nederland (en daarbuiten). Hierbij zijn onderzoeken naar populatiekenmerken, voorlopige hechtenisbeslissingen en uitvoeringspraktijken van modaliteiten van voorlopige hechtenis van minderjarigen aan de orde gekomen. Duidelijk is geworden dat onderzoek dat zich specifiek richt op de rechterlijke besluitvorming over de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten in Nederland pas recent in ontwikkeling is gekomen en – bijvoorbeeld in vergelijking met onderzoek naar voorlopige hechtenisbeslissingen in commune strafzaken – in aantal en omvang beperkt is. Het onderhavige onderzoek is de eerste omvangrijke kwalitatieve studie naar rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten in Nederland, waarbij, naast interviews met rechters en andere professionele actoren, toegang is verkregen tot voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waaronder ook de beraadslagingen in raadkamer. Aan de hand van deze onderzoeksmethoden beoogt het onderhavige onderzoek de kennis over voorlopige hechtenisbeslissingen in de Nederlandse jeugdstrafrechtspraktijk te vergroten. Hiermee sluit dit onderzoek tevens aan bij de internationale ontwikkelingen op het terrein van onderzoek naar voorlopige hechtenisbeslissingen, waarin de aandacht voor jeugdigen als specifieke onderzoekssubjecten in verschillende jurisdicties groeiende lijkt te zijn.